

դովի յայտարարութիւնը «Մանգուձէ» մէջ իմ արած մի քանի դիտողութեանց վրա: Ինչպէս այժմ չը գլխաւոր տեղ տալ Զեր լրագրի մէջ իմ պատասխանին:

Միացեալ ընկերութիւնը նախկին Տնօրէն ժողովը խոստանում էր հասարակութեան իր արած յայտարարութեան մէջ «փութացնել» իր տալիք հաշիւները, յիշեցնելով մի և նոյն ժամանակ «կարեւորութիւն» չը տալ իմ արած դիտողութիւններին 40,000 թուրքու մասին: Եթէ անցեալ Տնօրէն ժողովը ուզում էր, որ հասարակութիւնը «կարեւորութիւն» չը տար՝ իմ արած դիտողութիւններին, այն ժամանակ հարկաւոր էր, որ ինքը այդ Տնօրէն ժողովը օրինակ ցոյց տար, այնչափ մեծ կարեւորութիւն տալով «Մանգուձէ» մէջ իմ արած դիտողութիւններին, որով միանգամայն բոլոր լրագրիներին դիմեց իր յայտարարութիւնը հրատարակելու համար: Մի՞թէ՞ այսչափ չնշտ է եղել մի որ և ինչ յայտարարութեամբ հասարակութիւնը միամտացնելու... Միւս կողմից էլ բուսական հետաքրքրաշարժ է անցեալ Տնօրէն ժողովի վարմունքը ինձ հետ: Զանի որ դեռ իրանց անձները և դործերը չը ճանաչելով պարզազանգ էին աւտուստիայում ի նպատակ իրանց գործունէութեան, այն ժամանակ դէպքի ինձ ուղիւ իրանց պաշտօնական նամակներով այնչափ կարեւորութիւն էին տալիս ինձ, որ ես կարմրում էի իմ տեսած շուտապէս փութեամբ շողմորութիւններին: Իսկ երբ Կ. Պօլիս գալով,՝ սկսեցի քննադատական լեզուով խօսել իրանց հետ, այդ րոպէին սկսեցին տակն «էլ կարեւորութիւն» չը տալ՝ իմ խօսքերիս: Մի՞թէ կարելի է այսչափ պարզապէս համարել Հայ հասարակութիւնը... Բայց հարցը իմ անձնաւորութեան վրա չէ: Այլ ազգին տալիք 40,000 թուրք հաշիւ: Վասն որոյ ցանկալի է, որ Միացեալ ընկերութեանց նախկին Տնօրէն ժողովը իր հաշիւները «փութացնելով» ուշադրութիւն դարձնէ մանաւանդ հետեւեալ կէտերի վրա:

Միացեալ ընկերութիւնը լինելով բարեգործական հաստատութիւն, որի մէջ մասնակցողները իբր թէ «ձրկարար և անձնութեամբ» պիտի ծառայեն, անցեալ Տնօրէն ժողովի ժամանակ այսպէս է վարվել: Պ. Վասիլեանի «գեղազրութիւն» անուն «աշխատութիւն» տպագրելու համար 200 ոսկի ծախք, մինչդեռ ինձ յայտնի է, որ հանգուցեալ մայիսը Միանաբովի առաջին Հայ գեղազրութեան տպագրելու համար անցեցի է 6—7 ոսկի ծախք, իսկ Կ. Պօլիս այժմ տպագրելու համար ի հարկէ հարկաւոր է աւելի քիչ:

Պ. Վասիլեանի Հայաստան ծանապարհօրէնու համար 100 ոսկի ծախք, մինչդեռ ինձ անձամբ գիտեմ, որ Հայաստանի ծանապարհօրէնութիւնը, եթէ զընկանը ոսկով լցնէ իր լինի, դարձեալ զընկանը աւելի ծախք չի պահանջի իր կարաւանային հաղորդակցութեամբ և ամեն տեղի հիւրընկալութեամբ:

Պ. Վասիլեանի «անձնութեան» ծանապարհօրէնութեան համար տուած է նորան եւ մի ոսկի ժամացոյց, որ կարծէ 20 ոսկի (առում են թէ նորա համար, որ Բերդիքը զողացել են ճանապարհու՝ Պարտիկ երկուստարվադ հաղուսանների ծրարը, որը չը գիտեմ թէ ի՞նչ էր շինում Հայաստանի լեռների վրա...)

Նոյն Պ. Վասիլեանի «անձնութեան» համար 38 ոսկի տարեկան տան վարձ է տուած, Սթիւքոնի մէջ նորա տանը մի երկու անգամ ժողով-

վելու համար ընկերութեան յառաջգործութեան վրա խօսելու դիտարկութեամբ: Ուրիշն միայն Պ. Պ. Վասիլեանի «հայրենասիրութիւնը» վարձատրելու համար մի տարվայ մէջ անցեալ Տնօրէն ժողովը 358 ոսկի ծախք է արել: Եւ ազգաբարձրութիւնը է...:

Միացեալ ընկերութիւնը լինելով ո՛չ անգլիական Ուէստ-միդստարութիւն, ո՛չ Թիւրքիայի մեծ Վիլիքեմսթը և ո՛չ էլ ազգային Պատրիարքարան, այլ մի խեղճ և համեմատ (°) հինաւրիտութիւն մի քանի գիւղական դպրոցներում այրուքն սովորացնելու համար, անցեալ Տնօրէն ժողովի ժամանակ (Երեւն և հիմա՞ր) ունեցել է հետեւեալ ծախքերը ո՛չ—ուսումնարանական նպատակի համար:

Ա. Կենդրոնական վարչութեան մէջ—623 ոսկի (ըստ Բիւջէի, կը տեսնենք և իսկական ծախքն էր)

Բ. Այլ և այլ ծախք—464 ոսկի: Ուրիշն ընդամենը կենդանի մէջ միայն մօտ հազար ոսկի կամ ասոր հազար թուրք ծախք: Եւ «բարեգործական» և «համեստ» հաստատութիւն է...:

Ճանաչան լրագրեց համար տարեկան 30 ոսկի, իսկ միայն Թերթիմիւնի-Ֆիքեարի մի քանի բաժանորդագրութեան տարեկան գինը 12 ոսկի: Հետագայի իմանալ թէ ի՞նչ օգտագործու ապրանքի համար է այսպիսի միանաբովութիւն, երբ յիշեալ տոմար լրագրելը Հայոց ազգի և եկեղեցու երդուեալ թշնամին է ծանալեալ համայն ազգի մէջ:

Նոյն Տնօրէն ժողովը չը գիտեմ ո՛ր մեծ մարմնամարդական ֆէհիլիէին (ըմբիշ) վճարած է (° . °) կանխիկ 70 ոսկի, իսկ Ռիշալ ֆէհիլիէնը միւս օրը եւեթ այնչափ տուցած է:

Նոյն Տնօրէն ժողովը չը բաւականանալով «այլ և այլ» ծախքերի համար մեխած 464 ոսկիով, իր Բիւջէի մէջ (իսկականում էրեւն աւելի եւս) ցցց է տալիս զարձակ 50 ոսկի «այլ և այլ» ծախքերի համար: (Ինչ արեւմուր բան, միանգամայն տակն՝ «այլ և այլ» ծախք ամեն հաշիւներինց կարծ պիտեմու համար)

Այս բոլոր սոսկալի ծախքերը անկուց յետ, նախկին Տնօրէն ժողովը 180 ոսկի էլ նշանակած է Կիլիկիայի գիւղական վարժարանի ուսուցչին, իսկ 100 ոսկի միայն Թուսպիսի Կոնստանտինոպոլիսի միջնակարգ դպրոցի ուսուցչին: Բայց ինչ արեւմուր բան, միանգամայն տակն՝ «այլ և այլ» ծախք ամեն հաշիւներինց կարծ պիտեմու համար)

Ահա դեռ մի քանիսը այն կէտերինց, որոնց վրա ցանկալի է, որ անցեալ Տնօրէն ժողովը ուշադրութիւն դարձնէ «փութացնելով» իր հաշիւները, էլ առանց զուր յայտարարութիւնների վրա ժամանակ և փող վատնելու՝ մասնաւոր անձանց «կարեւորութիւն» տալու կամ չը տալու համար:

Գրիգոր Նիկողոսեան

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐԿԱՍԻՍԻ

Կ. Պօլիս, 4 օգոստոսի

Անցեալ շաբաթ, յունիսի 27-ին Պերպի հայ կաթողիկոսի Ոսկերեան եկեղեցու մէջ հակահասունեանները արտաքու կարգի նիստ ունեցին իրանց տան ու չորս տարվայ եռամսշաբաթ պարգևատրելու համար: Նախապէս հայր Լեֆիգիանի նախապաշտօնեանը, Նիստ սկսած րոպէին հրաւիրեցին քանից յիշեալ իմ բարեկամից ներկայ գտնվել իրանց վիճարանութեանց և խորհրդակցութիւններին: Եւ անհրաժեշտ քննարկելու, որ իմ բնակարանից 10 րոպէ հեռավորութիւն էր Նիստի մէջ ներկայ էին 44 հոգի հակահասունեանների պարագլուխ-

ներկից, որոնց մէջ գտնվում էին չորս-հինգ անձնից, որոնք յայտնի են այս տեղ: Ինչպէս լաւ պետական մարդիկ և փորձված փաստաբաններ: Հայր Լեֆիգիանի ներկայացրեց ինձ բոլոր ժողովին և մասնաւորապէս յիշեալ չորս-հինգ անձնիցներին, որոնք էին պ. պ. Միքայիլ-Բէլ Կիւղեան, Բեքմեդեան, Կ. Սարգիս, Բեօլէ-Օլլուք և այլն: Կ. Պօլիս նախ մամուլը մեղ ուրացաւ այն օրից, երբ գերապաշտաւ Ազարեանի (Բ. Կուրբ) բերալ յանձնեց, զան զուգ վկայ եղեք մեր ուսումնայ եղբայր զով, որ Ազարեանին բերալ տալը կամ չը տալը բնաւ վերաբերութիւն չունէ մեր ազգային սկզբունքներին: Ասաց վերալիշեալներին մինը: Սարգիս յետ սկսեցին խորհրդակցութիւնները իրանց բունիկ: Նոր ընթացքի համար, իրանց մաքառումը շարունակելու համար: Արած ամենաբանութիւններին նաև համառօտ բովանդակութիւնը մէջ բերելու շատ տեղ կը բռնէր, վաւերորդ ստիպված եմ զրկել ձեր ընթերցողներին այդ ընտրի և ոգևորած հայրենասիրական գիւղեկներին: Եթե մէջ այդ ներդաշնակ ոգևորութիւնը յանուն ազգայնութեան, պապի գրեալներով դեմ, մարդ լցվում էր մի փեմ զգացմունքով, անսկսելով թէ արդար նալը մնում է նալ, թէկուզ զարեւով հեռացած լուսաւորական եկեղեցուց: Առեւտրաներինց միջը յայտնի հետեւեալ մարքեր, որ շատ մօտիկ էին Մշակի մի ժամանակ ասածներին, «մաքառելով» մինչև վերջին շուշը երբ եկեղեցու և ազգային սահմանադրական իրաւունքները պաշտպանելու համար, հարկաւ մենք ներշնչված ենք ոչ թէ ոչ և ինչ չարժանիքները, ինչպէս օրինակ մնալ անշուշտ կաթողիկոսի առանց իր իրաւունքն ու ճանաչելու, ոչ մեր մէջ հոգի և կենդանութիւն պահպանող այդ էլ, վասն զի մենք գիտեմք որ հետու չէ այն ժամանակը, երբ բոլոր հայերը համախմբվելով իրանց հայրենիքի մէջ պիտի կորցնեն բոլոր կրօնական խորութիւնները, այլ մեղ կառաւարդեմք այն շարժառիթը, որ համայն աշխարհի տալ ազգապայքանները, որ բաժանվելով մի ժամանակ մեր նախնեաց եկեղեցուց և յարվելով կաթողիկոսի եկեղեցուց, նախ և առաջ մենք ունեցել ենք մեր սկզբունքը պահել մեր ազգութիւնը՝ մեր ազգայնութիւնը, խօսելու, գրելու և ազգային յառաջանութեան տպագրութեամբ գործելու լեզուն, մեր առաջնութիւնները, մեր ազգային առանձնապատկերները, սովորութիւնները և հակումները: Ահա այս է որ կը ստիպել և արարաւ մեր պարտաւորութիւնը մեղ ընդդիմաբան պապի պահանջներին ոչ թէ այն ժամանակ, երբ մենք, ինքնակրօնաւ չը ճանաչողները քառապատկի աւելի բազմաթիւ ենք, քան թէ նորան ուրաջութեամբ ենթարկվողները, այլ այն ժամանակ եւ երբ, տե՛ր մի արարեց, մենք կը մեր ինքն թելով շատ աւելի փոքրաթիւ, քան թէ մասնիկ և ազգութեաց Հաւունքի և Ազարեանի հետեւողները: Այս խօսքերը արտասանողի աքեթից բոց էր ցայտում և լսողի վրա ընակաւորաւ այն ուրաջութիւն տպագրութիւն էր անում թէ յիշաւ թէկուզ մեր մէջ առհասարակ ընդունված է կրօնափոխ հայն էլ հայ չը համարել, բայց մի և նոյն ժամանակ գալով իրականութեան, տեսնում ենք, որ այն կաթողիկոս հայերի մէջ շատ աւելի ենթադրա և բարոյական ոյժ կայ ազգութեան ունեւոր մաքառելու, քան թէ կարող էին ունենալ զիջուք Թիֆլիսի զարգացած լուսաւորչական ազգասերները, ունենալով իրանց պարագլուխ մի լրագրի խմբագիր իր բոլոր սկիստով...:

Այս, ճշմարիտ է, որ մարդու վրա վատ ազդեցութիւն է անում, երբ տեսնում է այստեղի հայ կաթողիկոսներին Թիւրքախօս, բայց ինչ արած, Աստուած քար ցցէ Հաւունքի, Ազարեանների զիջիւն, որոնք ասանակ տարիներով զգալուն նպատակ են ունեցել կամայ կամաց, անկատարի կերպով նախապարտատել, խորթացնել իրանց հոռո հայութիւնից այնպէս, որ մի գիւղեցիկ որ կարելի լինի որ և է պապական էնցիկլիկով բոլոր հայ կաթողիկոսներին հրամարդեցիկ տալ հայկական շարակալի երգելուց և նրա տեղ տալ յայտնալիս լեզուով ծիսական տարութիւն: Տառնակ տարիներով, առում եմ, հետեւելով այս գաղտնի նպատակին և արտաքսելով հայոց լեզուն բոլոր հայ կաթողիկոսներին ուսումնարանից, Թիւրքախօս անելով մինչև վարդապետներն անգամ, Վատիկանի զգրիւն չը կարողացաւ տարածելու տարվա մաքառումը գերել հայ կաթողիկոսների ազգայնութեան հոգին և ճանաչողութիւնը... Ինչ որ և լինեն

մասնաւոր տպագրութիւններ, ժամանակաւոր յաղթութիւններ Ազարեանների և այլն, բայց բանի էութիւնը մնում է նոյնը, այսինքն՝ հայ կաթողիկոսների ամենազերպաւոր մեծամասնութիւնը մնում է և կը մնալ մեր ազգութեան յարած, նորա հետ անբաժան:

Ի նկատի ունենալով Ազարեանի լրագրական խալիֆութիւնը, որի տեղադրանքները կապված է լու թիւրքախօսի այժման ամենապարտութեան տեղադրանքներին հետ, պիտի է, որ ուսումնայ մամուլը ձեռք մեկնէ իր տանկաւոր կաթողիկոս եղբայրներին, բարոյապէս քաջալերէ և միմիայն նոյն իրանց այսպիսի քաջ և արժանի դիմադրութեան և հաստատամտութեան համար: Իսկ ինչ կը վերաբերի Կ. Պօլիս նալ մամուլին, նա բոլորովին չէ կարող լինել ճշգրիտ արտապատիշ ժողովների շանթի և շարժմունքի, որովհետեւ նորա բոլոր արտապատիշները և բռնած ընթացքը զեկաւարդում է իրաների ներշնչմամբ, այլ ոչ ազգային և անձնական պատճառնաւորութեամբ...:

Ներքինեալ կը գտնեք պապի արած գովաւանութիւնները չի յաղգիլ եղբայր Աստուած Հաւունքի և Ազարեանի մամուլ: Երբեք կարող էք իմանալ թէ ինչով է տարբերվում Ազարեանը Հաւունքից, մինչդեռ պատեղի հայ մամուլը էլ խօսք չը մնաց, որ չը շուշալի զգրիւններին՝ նորընտիր կաթողիկոսի «ազգայնական» գործերի վրա, այսպէս է այստեղի մամուլը ամեն քանի մէջ եւ, թէ վերաբերվի նոյնը պապի նորընտիր արարանակին, թէ ազգային ժողովին, թէ էֆէնդիների արարաններին և թէ զաղապարիտ ընկերութիւնների գործունէութեանց...:

Գրիգոր Նիկողոսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Վիեննայից գրում են անդրկական «Standard» լրագրին թէ Ազգական և Բուսականը Հայաստանի բարենորոգումներին ինչպէս վրա մտադրի են մի քանի առաջնորդութիւններ աշխ. Բ. Կրսանը, բայց միւս տարութիւնները օսմանեան պետութեան այնքան զոհողութիւնները ի նկատի առնելով, տատանում են, գտնելու ան այժմ, Բ. Կրսան վրա նորից մշտում բանադիւնելու:

—Ամերիկական լրագրիները հաղորդում են որ Գոլօր Տաննէր, որ յայտնվեցաւ Նիւսումի որ 40 օր աջողութեամբ որ յայտնվեցաւ, այժմ եւրոպայ գալով ուղեց նորից կրկնել իր փորձը, գրաւ գալով մի եւրոպայի գիտնականի հետ: Բայց նորիցում ընկնելով հիւրանոցի սահմաններինց վնասվեց և մուտաւ:

—Տոնիկայի Քրանտիական լրագրիներին հաղորդում են, որ հարաւում հանգաւորութիւն է տկրում, այն ինչ հիւսիսարեւելքում զօրեղ անկարգութիւն է շարունակվում: Միակտից, օգոստոսի 11-ին հաղորդում են, որ ազգաբնակչութեան զինամարտ անելը շարունակվում է Ջինուրական իշխանութեան ձեռքով արդեն 4,000 չըրացաններ են խլված: Քրանտիական զօրերի առողջապահական գրութիւնը շատ լաւ է, որին օգնում է և Միակտի կլինիկա որ յայտնի է իր առողջապահական յատկութիւններով: Մոլդաւիան կոնրալ ճանապարհի վրա այցելեց Տոնիկայի ծովափնայն հասանալիքները, Միակտի շրջակայքը հանգիստ են: Տեղական ազգաբնակչութիւնը ընտելանում է նոր կարգերին և հասցնում է Քրանտիականներին իր ապրիլի արդիւնները, որոնց մեծ աշխատանքով ծախվում է Քրանտիականների վրա:

ՄԵԾԱԿԻ՝ ՊԱՏԱՍԻՆՆԵՐ

—Ամերիկայի Ղ. Վ. Եթէ կամենում էք որ ձեր նամակները տպվեն, կամ նրանից քաղուածք անենք,—այնպիսիցէ մարդու գրել: Եթէ ոչ, ձեր նամակները անտիպ կը մնան, որովհետեւ ամենէին չեն կարողացել:

ԽՈՐԱԳՐԻ—Հրատարակող ԳԵՒԴՈՐ ԱՐԵՐՈՒՆԻ